

8 skyrius

Jei būčiau žinojęs...

kad **PINIGINIAMS** **REIKALAMS TVARKYTI** *reikia* **PLANO**

Kai mudu su Karolina draugavome ir vėliau nusprendėme susituokti, man nė sykio nedingtelėjo į galvą, kad vertėtų pasitarti, kaip elgsimės su pinigais. Pinigų nei ji, nei aš neturėjome. Juk buvome ką tik baigę universitetą. Studijuodami abu gyvenome bendrabučiuose. Niekad nesinuomojau buto, nemokėjau mokesčių už elektrą ar paskolos už automobilį įmokų ir tik retkarčiais pirkausi drabužių. Dalį dienos dirbau, kad apmokėčiau studijų išlaidas. Kai baigiau trečią kursą, tėvai man geraširdiškai nupirko ir apdraudė automobilį. Drabužius, kuriuos vilkėjau, per Kalėdas ar gimtadienio proga buvo padovanoję artimieji. Karolinos patirtis buvo panaši, išskyrus tai, kad prieš įstodama į universitetą, ji vienus me-

tus dirbo visą darbo dieną, gyveno bute ir apsimokėdavo išlaidas.

Vienintelis mudviejų finansinis planas buvo toks, kad ji sutiko dirbti visą darbo dieną, kol aš studijuo- siu magistrantūroje. Pagal tą planą

gyvenome du mėnesius. Karolinai reikėdavo pradėti darbą 5.30 val. ryto. O ji – ne „vyturyš“. Jos sveikata ėmė prastėti, ir mudu abu sutikome, kad toks planas neveiks- mingas. Nusprendėme abu ieškoti galimybių dirbti dalį darbo dienos, nuo pietų. Karoliną neilgai trukus į darbą priėmė vienas universiteto, kuriame studijavau, dė- tytojas, o aš radau darbą vietos banke. Pinigai, kuriuos uždirbdavome, nebuvo dideli, bet jų užteko, kad susi- mokėtume už studentiško būsto nuomą ir komunalines paslaugas, nusipirkume dujų automobiliui ir maisto sau pavalgyti. Drabužių nė vienas nepirkome trejus metus. Kai baigęs magistrantūrą pirmą kartą gyvenime ėmiau dirbti visą darbo dieną, bendros mudviejų pajamos su- darė 150 JAV dolerių.

Problemų dėl pinigų tuo laiku mums nekildavo, nes neturėjome pinigų. Kol situoktiniai sutinka laikinai šį tą aukoti, kad pasiektų turimą tikslą (mudviejų atveju – baigti magistrantūrą), ir kol pakanka lėšų būtiniausiems daly- kams, tol šeimyninių ginčų dėl pinigų dažniausiai nekyla. Mudviejų kovos prasidėjo, kai ėmėme „daug uždirbti“.

Plano, kaip elgtis su pinigais, mudu vis dar nebu- vome apsvarstę. Po trejų aukojimosi metų džiūgavome galėdami leisti pinigus. Bet mudviejų suvokimas, ką ir kada pirkti, labai skyrėsi. Piniginiai reikalai mums, ne-

Problemų dėl pinigų tuo laiku mums nekildavo, nes neturėjome pinigų.

turintiems jokio plano, tapo mūšio lauku. Neversiu jūsų nuobodžiauti pasakodamas apie konkrečius mudviejų susirėmimus. Tiesiog noriu parodyti, kad jeigu prieš vedybas būtume parengę planą, būtume gerokai mažiau be reikalo kovoję. Planas, kurį likusioje skyriaus dalyje pristatysiu, – tai paprastas pinigų valdymo planas, daugybei porų padėjęs išvengti finansinių kovų. Aptarkime jį nuo pradžių.

„MŪSŲ“ PINIGAI – KAIP SIEKTI VIENYBĖS

Kuriant finansinį planą, pirmas žingsnis – susitarti, kad po vedybų pinigai jau nebus „mano“ ar „tavo“. Jie bus „mūsų“. Santuokos pagrindą sudaro vienybės siekis. „Džiaugsme ir varge“ ketiname gyventi kartu. Tai reiškia, kad pajamas dalysimės ir bendrai spręsimė, kaip tuos pinigus leisti. Šiais žodžiais, beje, pasakoma ir tai, kad „mano“ ir „tavo“ skolos taps „mūsų“ skolomis ir kad mudviejų pareiga – parengti planą toms skoloms atlyginti. O „mano“ ir „tavo“ santaupos taps „mūsų“ santaupomis. Jeigu nesame pasiruošę tokiai vienybei, nesame pasiruošę santuokai.

KAIP TAUPYTI, DALYTIS IR LEISTI

„Mano“ ir „tavo“ skolos taps „mūsų“ skolomis.

Antra svarbi sąlyga rengiant finansinį planą – susitarti, kiek procentų pajamų taupysime, išdalysime ir išleisime. Iš esmės su pinigais galima elgtis trejopai:

juos taupyti, išdalyti arba išleisti. Nuspręsti, kokią dalį pinigų priskirsime kiekvienai šių kategorijų, – svarbus žingsnis kuriant finansinį planą.

Jau ne vienus metus poroms patariu laikytis plano „Planas 10-10-80“. 10 proc. grynujų pajamų siūlau sutaupti ir investuoti. Vienas taupymo tikslas – turėti atsarginių lėšų, jei susirgtume ar prarastume darbą. Kitas tikslas – apmokėti kreditinių kortelių sąskaitas ir padengti visus savo įsiskolinimus už prekes. Trečias taupymo tikslas – sukaupti pinigų tokiems didesniems pirkiniams kaip būstas ar automobilis. (Kaupiamosios pensijų įmokos paprastai sudaro dalį dirbančiųjų atlyginimo. Visada sutuoktinius raginu pensiją kaupti pagal darbdavio siūlomą programą.)

Kitus 10 proc. vertėtų išdalyti. Davimo tikslas – išreikšti dėkingumą už tai, kas mums patiems duodama. Senosiose žydų ir krikščionių tradicijose raginama 10 proc. savo pajamų atiduoti. Laimingiausi pasaulyje žmonės – ne tie, kurie turi daugiausia pinigų, bet tie, kurie pažino džiaugsmą dovanoti, kad padėtų kitiems. Viename anksčiau rašoma: „Palaimingiau duoti negu imti.“¹

Dėl to, kad 10 proc. savo pajamų turėtume išdalyti, mudu su Karolina niekada nesiginčijome.

Šį principą abu buvome perėmę iš tėvų ir kiekvienas jo laikėmės. Taigi noriai sutarėme dešimtąją dalį pajamų išdalyti. Ir dėl tokio sprendimo nė vienas niekada nesigaišėjome. Bet jeigu jums ši samprata nauja, teks tartis ir de-

Dažniausia jaunų porų klaida – nusipirkti būstą, kuris viršija jų pajamas.

rėtis, kol rasite abiem priimtina šio klausimo sprendimą. Jeigu nepavyksta dėl 10 proc. susitarti, tai kiek procentų sutiktumėte atiduoti? Jeigu šiuo klausimu derėsitės ir susitarsite iki vedybų, nereikės dėl jo ginčytis susituokus.

KITI 80 PROCENTŲ

Likusius 80 proc. turime paskirstyti būsto paskolos įmokoms (ar nuomos mokesčiui), mokesčiams už komunalines paslaugas, draudimui, baldams, maistui, drabužiams, transportui, sveikatos priežiūrai, poilsiui ir t. t. Kaip šią pajamų dalį paskirstyti, turime nuspręsti patys. Kuo daugiau pinigų išleisime būstui, tuo mažiau jų turėsime kitokioms išlaidoms. Dažniausia jaunų porų klaida – nusipirkti būstą, kuris viršija jų pajamas.

Iki santuokos sunku tiksliai numatyti, kiek lėšų reikės būstui, komunalinių paslaugų mokesčiams ar kitoms anksčiau išvardytų rūšių išlaidoms. Tuoktis ketinančias poras dažnai raginu rasti prieš kokius trejus metus susituokusią porą, gyvenančią bute arba name, panašiam į tokį, kurį būsimieji sutuoktiniai būtų linkę pirkti ar nuomotis. Paprašykite, kad toji pora apytiksliai nurodytų, kiek ji mokanti už būstą ir komunalines paslaugas. Gali būti, kad ji sutiks pateikti ir kitų savo išlaidų sąrašą. Tai jums padės aiškiau įsivaizduoti, ko galima tikėtis. Bendras patarimas: būsto ir komunalinių paslaugų mokesčiams išleisti ne daugiau kaip 40 proc. grynujų savo pajamų.

Nuo gebėjimo sumaniai apsipirkti tikrai daug kas priklauso. Nors žmonės ir pasakoja juokelius apie žmoną,

kuri išleidžia 5 dolerius dujoms, kad nuvažiuotų į išparduotuvę ir ten sutaupytų 2 dolerius, apdairiai pirkdami galime nemažai sutaupyti. Taip apsipirkti reikia laiko ir jėgų. Tai – darbas, kuriam būtinas didelis įžvalgumas, bet jis duoda naudos – papildomų lėšų, kurias galima skirti kitiems poreikiams ar norams tenkinti. Verta įdėti pastangų išmokti sumaniai apsipirkti. Praktinių patarimų, kaip sumaniai apsipirkti, galite rasti knygoje „The Little Book of Big Savings“².

Kitas be galo svarbus klausimas, kurį kiekviena pora turėtų aptarti – tai pirkimas į skolą. Čia, jeigu turėčiau raudoną vėliavėlę, ja pamojuočiau. Žiniasklaidoje vis raginama: „Pirkite dabar, mokėkite vėliau.“ Bet nutylima tai, kad jeigu pirsime dabar ir nieko nemokėsime, tai vėliau sumokėsime gerokai daugiau. Vartojimo paskolų palūkanų norma būna įvairi. Dažnai ji siekia 18–21 proc. Sutuoktiniams vertėtų skaityti, kas parašyta smulkiu šriftu. Paskola – patogumas, už kurį reikia mokėti, o kaina priklauso nuo paslaugos plano.

Turintiesiems kredito kortelę vertėtų laikytis vieno esminio principo: kortele naudotis tik kritiškoje padėtyje (gydymo paslaugoms) ar būtiniausiu atveju (automobiliui remontuoti, būtiniausiems prietaisams įsigyti), o paskui kuo greičiau padengti panaudotą kreditą. Niekada nesinaudokite kredito kortele nebūtiniesiems dalykams pirkti – verčiau taupykite ir mokėkite iš karto. Kai kurie finansų konsultantai poroms pataria apskritai neturėti kredito

Kodėl naudojames skolintais pinigais? Nes šiandien norime to, už ką sumokėti šiandien negalime.

kortelių. Bet pagal FICO Score* sistemą kredito istorijos neturintys žmonės kartais įvertinami mažiau taškų. Dėl to gali kilti keblumų nusprendus įsigyti būstą, automobilį ar svarbų prietaisą.

Daugeliui porų kredito kortelė tampa nuolatinių finansinių rūpesčių priežastimi. Kredito kortelė skatina impulsyviai pirkti, o dauguma mūsų patiriame per daug impulsų, kad galėtume sau leisti visiems jiems paklusti. Žinau, kad kredito kortelės gali padėti fiksuoti išlaidas ir kad skubiai padengiant panaudotą kreditą, mokesčiai – ne tokie jau dideli. Bet ėmusios nuolat naudotis kredito kortelėmis, poros daugiau išlaidauja ir ilgiau delsia padengti skolas.

Kodėl naudojamos skolintais pinigais? Nes *šiandien* norime to, už ką sumokėti šiandien negalime. Perkant namą toks finansinis sprendimas gal ir išmintingas. Šiaip ar taip, turėtume mokėti nuomos mokesčių. Tinkamai pasirinkus namą, jo vertė ilgainiui didėja. Jeigu turime pinigų pradiniam įnašui ir pajėgiame mokėti mėnesines įmokas, pirkti namą – išmintinga. Bet daugumos mūsų pirkinį tikroji vertė nedidėja. Ji ima mažėti sulig ta diena, kai įsigyjame pirkinį. Įsigyjame anksčiau, negu pajėgiame tai padaryti. Sumokame pirkinio kainą ir už kreditą priskaičiuotas palūkanas, o paties pirkinio vertė vis krinta.

Žinau, kad yra dalykų, kurie mūsų visuomenėje laikomi būtinais, bet kodėl jaunos poroms atrodo, kad per pirmus santuokinio gyvenimo metus reikia įsigyti tai,

* JAV pripažinta klientų patikimumo ir mokumo vertinimo sistema (*vert. past.*).

kam tėvai taupė pinigų trisdešimt metų? Kodėl iš karto norime turėti tai, kas didžiausia ir geriausia? Taip žiūrėdami į gyvenimą, prarandame džiaugsmą ko nors siekti ir pasiekti. Būtinausių dalykų yra palyginti mažai. Jiems įsigyti užtenka ir esamų pajamų. (Jei neturite darbo, jums padės visuomenė. Net skurdžiausiai gyvenantys žmonės gali išsirūpinti tai, kas būtinausia.) Nesu prieš norą įsigyti kuo daugiau ir puikesnių dalykų. Bet bandau paaiškinti, kad gyvename šiandien – ne rytoj. Rytojaus džiaugsmus palikime ateičiai, kai būsime šį tą daugiau nuveikę. O šiandien mėgaukimės tuo, ką turime šiandien.

Ne vienus metus mudu su žmona žaidžiame žaidimą, kuris mums labai patinka. Jo pavadinimas – „Pažiūrėkim, be kokių daiktų galime apsieiti, nors visi kiti mano, kad juos būtina turėti“. Žaisti pradėjome bėdos spiriami, kai mokėmės magistrantūroje, bet ilgainiui šį žaidimą taip pamėgome, kad iki šiol tebežaidžiame.

Žaidžiame štai kaip: penktadienio ar šeštadienio vakarą einame į didelę parduotuvę, vaikštome tarp lentynų ir apžiūrinėjame akį patraukusius daiktus. Skaitinėjame jų etiketes, kalbamės apie tai, kokie jie viliojantys, o paskui vienas į kitą atsigręžiame ir sakome: „Argi ne šaunu, kad mums nebūtina šito turėti?“ Ir kai kiti eina iš parduotuvės pilnomis rankomis, kaip ir dera, pasirašę ant pirkimo čekio, mudu išeiname susiėmę už rankų, džiūgaudami, kad, laimei, matyti daiktai mums nebūtini. Taip žaisti siūlyčiau visoms jaunoms sutuoktinių poroms.

Kita veiksminga, daugeliui bėdų galinti užkirsti kelią priemonė – sutuoktinių tarpusavio sutartis, kad nė vienas nepirks jokio brangesnio daikto, nepasitaręs su kitu. Tari-

mosi tikslas – kartu nuspręsti, ar tą daiktą pirkti. Terminui *brangesnis daiktas* būtina priskirti piniginę vertę. Pavyzdžiui, pora gali nuspręsti, kad nė vienas, pirma nepasitaręs, nepirks nieko, kas kainuoja daugiau kaip 100 eurų. Taip, jeigu sutuoktiniai laikysis šios esminės nuostatos, daugybė golfo lazdu ir šviestuvų liks prekybos salonuose. Bet daugelis porų tikrai bus gerokai laimingesnės.

KAS TVARKYS APSKAITĄ?

Paskutinis patarimas, kurį norėčiau jums duoti, yra štai koks: iki vestuvių nutarkite, katras tvarkysite apskaitą, kai susituoksite. Tvarkantysis apskaitą – tai žmogus, kuris kas mėnesį sumoka mokesčius ir kruopščiai patikrina elektronines sąskaitas. Tai poros narys, kuris rūpinasi, kad šeimoje būtų laikomasi sutarto išlaidų plano. Bet šio žmogaus atsakomybė už apskaitą nereiškia, kad jis gali vienas priimti sprendimus, susijusius su finansais. Tokius sprendimus reikėtų priimti bendrai.

Išlikti apskaitininku amžinai – nebūtina. Dėl vieno-kių ar kitokių priežasčių po pusės metų galite nuspręsti, kad apskaitą daug išmintingiau pavesti kitam sutuoktiniui. Porai aptariant finansinius klausimus, dažniausiai paaiškėja, katras geriau išmano tokius reikalus.

Vis dėlto ir apskaitos netvarkančiam sutuoktiniui reikėtų mokėti tai daryti ir būti gerai susipažinusi su įvairiomis einamosiomis ir taupomosiomis sąskaitomis. Atminkite, kad esate komanda, kurioje abu komandos nariai turi žinoti visas finansines smulkmenas.

Labai norėčiau, kad šiame skyriuje pateikti patarimai padėtų judviem išsamiai aptarti ir sudaryti priimtina finansinį planą, kurio susituokę laikysitės. O, kad man kas iki vestuvių būtų paaiškinęs, kad planas reikalingas! Manau, kad tokių patarimų būčiau klaūšęs.

Ką vertėtų aptarti

1. Kokio finansinio plano dabar laikotės? (Kaip naudojate pinigus?) Aprašykite jį kuo smulkiau. Jeigu ketinate tuoktis, paprašykite savo išrinktojo (-osios) padaryti tą patį.
2. Ar 10 proc. savo pajamų išdalijate?
3. Ar bent 10 proc. savo pajamų sutaupote (galbūt esate sudarę indėlio ar investavimo sutartį)?
4. 2 ir 3 klausimus aptarkite su savo išrinktuoju (-ąja) ir sutarkite, kaip elgsitės susituokę.
5. Kiekvienas atskirai imkite pinigų naudoti taip, kaip sutarėte naudoti susituokę. T. y. jeigu nusprendėte, kad susituokę 10 proc. pajamų atidėsite taupyti, imkite taip daryti dar gyvendami atskirai. (Dabartinis jūsų elgesys parodys, kaip seksis laikytis plano po vestuvių.)
6. Jeigu jau susižadėjote, pateikite sužadėtiniui informaciją apie visus savo aktyvus ir pasyvus. Realistiškai įvertinkite savo įsiskolinimus ir turimas materialines vertybes.